

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jana Wintra, soudce Jaromíra Jirsy a soudkyně zpravodajky Kateřiny Ronovské o ústavní stížnosti stěžovatele **J. W.**, zastoupeného JUDr. Lubomírem Müllerem, advokátem se sídlem Symfonická 1496/9, Praha 5, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1030/2023-94 ze dne 28. 7. 2023, rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 72 Co 260/2022-77 ze dne 9. 11. 2022 a proti výrokům II. a III. rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 15 C 187/2021-26 ze dne 16. 12. 2021, za účasti **Obvodního soudu pro Prahu 2, Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu**, jako účastníků řízení, a **České republiky – Ministerstva spravedlnosti**, se sídlem Vyšehradská 427/16, Praha 2, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1030/2023-94 ze dne 28. 7. 2023, rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 72 Co 260/2022-77 ze dne 9. 11. 2022 a výroky II. a III. rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 15 C 187/2021-26 ze dne 16. 12. 2021 bylo porušeno právo stěžovatele na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, zaručené čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a jeho právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1030/2023-94 ze dne 28. 7. 2023, rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 72 Co 260/2022-77 ze dne 9. 11. 2022 a výroky II. a III. rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 15 C 187/2021-26 ze dne 16. 12. 2021 se ruší.

Odůvodnění:

I.**Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí**

1. Stěžovatel a jeho rodina zažívali v době vlády komunistického režimu dlouhodobou perzekuci, projevující se mj. nezákonným odnětím svobody a uplatňováním násilí. Stěžovatel byl společně se svým tragicky zesnulým bratrem pronásledován především za protestní dopisy adresované komunistickým úřadům, trestně stíhán a následně odsouzen za trestný čin pobuřování k dvanáctiměsíčnímu nepodmíněnému trestu odnětí svobody poté, co ohlásili v roce 1986 nezávislou kandidaturu ve volbách do Sněmovny lidu Federálního shromáždění ČSSR. V listopadu roku 1988 byl neoprávněně zatčen a následně při dopravě na psychiatrické oddělení Nemocnice Pardubice zraněn příslušníky ozbrojených složek státu (Veřejné bezpečnosti, jejichž členům udělovali pokyny příslušníci Státní bezpečnosti). Usnesením Okresního soudu v Pardubicích č. j. 2 Nt 1131/2020-166 ze dne 28. 1. 2021 byla vyslovena stěžovatelova účast na soudní rehabilitaci ve vztahu k nezákonnému omezení osobní svobody od 23. do 24. 11. 1988.

2. Žalobou podanou dne 13. 9. 2021 se stěžovatel domáhal, aby mu vedlejší účastnice poskytla náhradu újmy na zdraví podle zákona č. 119/1990 Sb. s tím, že žádá odškodnění podle „Metodiky k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku)“, (dále jen „metodika“), vyčíslené 275 body po 341,25 Kč za bod, tj. 93 844 Kč. Dne 22. 11. 2021 vedlejší účastnice přiznala stěžovateli náhradu za újmu na zdraví ve výši 4 125 Kč, s tím, že správně je třeba vycházet z úpravy platné v době poškození zdraví, tedy podle vyhlášky ministerstev zdravotnictví a spravedlnosti, Státního sociálního zabezpečení a Ústřední rady odborů č. 32/1965 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění (dále též jen „vyhláška č. 32/1965 Sb.“), podle které byla hodnota jednoho bodu 15 Kč. Stěžovatel vzal poté v částce 4 125 Kč žalobu zpět.

3. Obvodní soud pro Prahu 2 následně napadeným rozsudkem zastavil řízení co do částky 4 125 Kč (výrok I), žalobu v částce 89 719 Kč zamítl (výrok II), a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok III).

4. Městský soud v Praze jako soud odvolací rozsudkem č. j. 72 Co 260/2022-77, ze dne 9. 11. 2022, rozsudek obvodního soudu v napadeném výroku II ve věci samé a ve výroku III o nákladech řízení potvrdil (výrok I), a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok II).

5. Nejvyšší soud stěžovatelovo dovolání podle § 243c odst. 1 občanského soudního řádu odmítl. Dospěl k závěru, že rozhodnutí městského soudu je v souladu s jeho ustálenou rozhodovací praxí. Uvedl, že ustanovení § 7 odst. 3 vyhlášky č. 32/1965 Sb. umožňující mimořádné zvýšení odškodnění, patří k právním normám s relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou, tj. k právním normám, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem, ale závisí v každém konkrétním případě na úvaze soudu. Uvedené ustanovení tak přenechává soudu, aby v každém jednotlivém případě sám vymezil hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností, tedy aby sám podle svého uvážení posoudil, jaké zvýšení náhrady je v konkrétní posuzované věci „přiměřené“. Dodal, že v takových případech, ve kterých právní předpis poskytuje soudu možnost uvážení, může dovolací soud (jde-li o dovolání, jež může být přípustné pouze dle § 237 občanského soudního řádu) zpochybnit úvahu odvolacího soudu jen, je-li zjevně nepřiměřená, a o takový případ se v souzené věci

nejednalo. K odkazu na nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3025/22 ze dne 10. 1. 2023 Nejvyšší soud uvedl, že stěžovatel pomíjí, že okolnosti, za nichž došlo k poškození zdraví ve věci projednávané Ústavním soudem pod sp. zn. III. ÚS 3025/22, souvisely se zadržením a postřelením člověka při pokusu o překročení státní hranice, a že šlo o okolnosti zcela mimořádné, a to bez ohledu na koncepci vyhlášky č. 32/1965 Sb. Dále odkázal na srovnání učiněné v napadeném rozsudku městského soudu, v němž městský soud popsal okolnosti, které v jiných případech vedly k přiznání mimořádné náhrady, a dovodil, že o takový případ v projednávané věci nejde.

II.

Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel namítá, že je v jeho případě přiznaná výše náhrady újmy 4 125 Kč zjevně nepřiměřená, ačkoli to soudy popírají. Nepřiměřenost stěžovatel dovozuje mj. z metodiky k náhradě nemajetkové újmy na zdraví. Stěžovatel namítá, že i kdyby se Nejvyšší soud neodchýlil od své vlastní judikatury, především se odchýlil od právních závěrů v nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3025/22, vydaného ve věci Dr. T. B., přičemž stěžovatel má za to, že závěry tohoto nálezu je třeba vztáhnout i na jeho věc. V případě stěžovatele k zranění došlo koncem roku 1988, v případě Dr. B. v létě 1989.

7. V případě stěžovatele způsobili zranění příslušníci Veřejné bezpečnosti, kteří jednali podle pokynů Státní bezpečnosti. V případě Dr. B. způsobili zranění příslušníci Pohraniční stráže, kteří konali podle pokynů z Ministerstva vnitra. Stěžovatel má za to, že stejně jako Dr. B. i jemu náleží zvýšení podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 32/1965 Sb., ve znění účinném k 21. 7. 1989, neboť jde o „výjimečný případ hodný mimořádného zřetele“ a soud by měl zvýšit odškodnění tak, aby bylo „přiměřené“. Stěžovatel uvádí, že v jeho věci nešlo o „běžný úraz“, ale o to, že dlouholetá perzekuce rodiny po smrti jeho bratra ve vězení na jaře 1988 pokračovala dne 23. 11. 1988 nezákonným a násilným zásahem proti stěžovateli. Stěžovatel poukazuje na to, že jde o podobný přístup, jaký kritizoval Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 1916/07 ze dne 23. 10. 2007, totiž že jde o projev „právního formalismu – ba až cynismu – zejména v kontextu snahy o odčinění krivd páchaných předchozím režimem“.

8. Stěžovatel dne 6. 1. 2024 ústavní stížnost doplnil, když odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 966/2023-70 ze dne 28. 11. 2023, ve kterém podle stěžovatele Nejvyšší soud fakticky uznává argumenty, které stěžovatel předložil ve své vlastní věci. Především má jít o to, že je neústavní mechanicky aplikovat podzákonnou normu, konkrétně vyhlášku č. 32/1965 Sb.

III.

Vyjádření účastníků řízení

9. Obvodní soud ve vyjádření k ústavní stížnosti plně odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku.

10. Městský soud uvedl, že má za to, že práva stěžovatele obsažená v čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) nebyla porušena. Stížností napadeným rozsudkem bylo, podle přesvědčení městského soudu, rozhodnuto v souladu se zákonem a s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu.

11. Nejvyšší soud odkázal na napadené usnesení a uvedl, že ústavní stížností napadené rozhodnutí pokládá za věcně správné. Dodal, že má za to, že jeho prostřednictvím nedošlo k zásahu do práv stěžovatele na soudní ochranu, na spravedlivý proces ani do práva na odškodnění.

12. Vedlejší účastnice se k ústavní stížnosti nevyjádřila.

13. Stěžovatel v replice uvedl, že má za to, že jeho případ je shodně „zcela mimořádný“, jako ve věci posuzované Ústavním soudem v nálezů sp. zn. III. ÚS 3025/22. V obou případech došlo ke zranění koncem 80. let minulého století, kdy proti Dr. B. i proti stěžovateli zcela nezákonně zasahovali ti, kdo sloužili komunistickému režimu. V obou případech došlo ze strany zasahujících k tvrdé perzekuci. Po Dr. B. stříleli pohraničníci. Stěžovatel byl krátce před zásahem příslušníků SNB propuštěn z výkonu trestu a jeho bratr P. (1953–1988) zemřel v královéhradecké věznici. Dr. B. i stěžovatel se důvodně cítili přímo ohroženi na životě. Všichni tři – Dr. B., stěžovatelův zemřelý bratr P. i stěžovatel – byli plně rehabilitováni podle zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci (dále jen „zákon o soudní rehabilitaci“). Dodal, že se Nejvyšší soud v napadeném usnesení ze dne 28. 7. 2023 nevypořádal, ani nijak nemohl vypořádat s argumenty, které stěžovatel vznesl v souvislosti s rozsudkem Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 966/2023-70 ze dne 28. 11. 2023 v případě podobného zranění jiného dovolatele. Nejvyšší soud v této věci totiž rozhodl až 4 měsíce poté, co rozhodoval ve věci stěžovatele.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas osobou k tomu oprávněnou, splňuje i ostatní zákonem stanovené náležitosti a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. K posouzení věci si Ústavní soud vyžádal spis Obvodního soudu pro Prahu 2 vedený pod sp. zn. 15 C 187/2021. Na základě obsahu ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí, spisu a vyjádření účastníků dospěl Ústavní soud k závěru, že je ústavní stížnost důvodná.

V. A

Obecně k ústavnímu principu tzv. plné náhrady újmy

16. Ochrana zdraví a tělesné integrity člověka zaujímá a vždy zaujímal v rámci ostatních nemajetkových újem zvláštní místo [shodně Doležal, T., Melzer, F., § 2958 (Náhrady při ublížení na zdraví a při usmrcení) in Melzer, F., Tégl, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX, § 2894–3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 990, bod 2], což je dáno zejména zvláštní povahou tohoto chráněného statku. Základním východiskem pro posuzování ústavnosti výše odškodnění újmy na zdraví, a tedy i pro posouzení této ústavní stížnosti, je princip tzv. plné náhrady újmy.

17. Podle čl. 7 odst. 1 Listiny je zaručena nedotknutelnost osoby a jejího soukromí. Tím je chráněna tělesná a duševní integrita člověka, jejíž základní součástí je zdraví jednotlivce. Zásahem do zdraví je způsobení zranění, způsobení či zhoršení choroby (a to i choroby, resp. poruchy psychické), jakož i pouhé způsobení bolesti. Z práva na ochranu tělesné a duševní integrity plyne princip plné náhrady majetkové i nemajetkové újmy tomu, kdo utrpěl újmu na zdraví, někdy též označovaný jako princip plného odškodnění (nález sp. zn. I. ÚS 2410/23 ze dne 20. 12. 2023, body 32 a násl.). Tím je mj. zdůrazněno, že zásadně nemá dojít ke snižování takové náhrady a zároveň že má být náhrada poskytnuta ve společensky akceptované výši (byť tyto mantinely jsou velmi široké a umožňují značný prostor pro úvahu soudu). Ústavní soud se k povinnosti škůdce poskytnout poškozenému plnou náhradu za veškeré utrpěné majetkové a nemajetkové újmy přihlásil opakovaně (viz např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 444/11 ze dne 5. 12. 2012, bod 17, sp. zn. I. ÚS 2930/13 ze dne 11. 11. 2014, bod 42, nebo sp. zn. I. ÚS 2370/22 ze dne 21. 2. 2023, bod 18). Poukázal přitom i na skutečnost, že tělesná a duševní integrita jednotlivce je chráněna též čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) chránícím soukromý život, který v pojetí ESLP zahrnuje i tělesnou a duševní integritu jedince (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Miličević proti Černé Hoře* ze dne 6. 11. 2018, stížnost č. 27821/16, bod 54), ve kterém uvedl, že státy mají povinnost přijmout a v praxi uplatňovat přiměřenou právní úpravu poskytující ochranu proti projevům násilí vůči jednotlivcům ze strany státu. Vedle negativních závazků (ochrany před zásahy ze strany státu) vyžaduje naplnění čl. 8 Úmluvy i přijetí pozitivních opatření na ochranu chráněných hodnot v horizontálních vztazích. Takovými opatřeními jsou i občanskoprávní prostředky náhrady újmy v případě zásahu do sféry chráněné čl. 8 Úmluvy [srov. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Söderman proti Švédsku* ze dne 12. 11. 2013, stížnost č. 5786/08 či nález sp. zn. Pl. ÚS 27/23 ze dne 13. 3. 2024 (101/2024 Sb.)].

18. Popsané závěry platí nejen v horizontálních vztazích mezi jednotlivci navzájem. Platí samozřejmě také ve vztazích vertikálních mezi jednotlivcem a státem.

19. Z hlediska obecných východisek dále Ústavní soud považuje za důležité vykládat i dřívější právní úpravu odškodnění újmy na zdraví v duchu principu plné náhrady újmy a její kompenzační funkce (zahrnující i funkci satisfakční). Takto mohl a měl soud postupovat i v případě odškodnění stěžovatele při aplikaci § 7 odst. 3 vyhlášky č. 32/1965 Sb. (na základě přechodného ustanovení § 3079 odst. 1 občanského zákoníku a § 444 zákona č. 40/1964 Sb., dále jen „zákon 40/1964 Sb.“). Podle § 7 odst. 3 vyhlášky č. 32/1965 Sb., která stanoví, že soud může ve zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele přiměřeně zvýšit částku odškodnění. Ústavní soud se k otázce nároků plynoucích z § 7 vyhlášky č. 32/1965 Sb. opakovaně vyjádřil (srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 2410/23 či sp. zn. I. ÚS 501/13 ze dne 1. 10. 2014). Jeho závěry lze shrnout tak, že obecný soud má při použití úvahy o aplikaci § 7 odst. 3 vyhlášky č. 32/1965 Sb. široký prostor pro vlastní úvahu, což plyne z neurčitosti právního pojmu, který je v tomto ustanovení obsažen.

20. Stanovení výše odškodnění vychází vždy z obecných principů poskytování náhrady nemajetkové újmy na zdraví (princip plné náhrady, zásady slušnosti) v kontextu (ekonomické) reality v době přiznání odškodnění. Proto i v situaci, kdy soudy na základě přechodných ustanovení občanského zákoníku postupují podle „staré právní úpravy“, nelze odhlédnout od těchto principů.

21. Jak již Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 27/23, „[p]ostup zohledňující zásady slušnosti – ekvitu či spravedlnost v konkrétním případě, respektive spravedlivé posouzení, při

kterém se zohledňují všechny individuální okolnosti, včetně toho, jakým způsobem se újma na zdraví promítá do života poškozeného – je a musí být integrální součástí jakéhokoli nahrazování újmy na zdraví“. V témže nálezu Ústavní soud připomněl, že soudy by měly mít při stanovování konkrétní výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví vždy na paměti individuální okolnosti věci. Zdůraznil nutnost individualizace náhrady újmy před snahou o její unifikaci (srov. přiměřeně nálezy sp. zn. II. ÚS 2925/20, bod 58, k odškodňování pracovních úrazů podle „bodové vyhlášky“ či nálezy sp. zn. Pl. ÚS 27/23, bod 46) a nutnost přihlídnout při posouzení „mimořádnosti“ případu ke konkrétním okolnostem každého případu, a to i k plynutí času.

22. Čas hraje tím větší roli, pokud je o odškodnění rozhodováno s velkým časovým odstupem. Ústavní soud totiž opakovaně upozornil na problematičnost dřívější právní úpravy z hlediska ústavního (např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 3122/15, body 21–25). Lze tedy říci, že s každým dalším rokem je přísně formalistická aplikace vyhláškou zakotveného „bodového ohodnocení“ méně a méně vhodným a legitimním řešením.

23. Z výše uvedeného plyne, že široká míra diskrece byla obecným soudům dána i za účinnosti vyhlášky č. 32/1965 Sb (§ 7 odst. 3). Přinášela škálu možností, jak výslednou výši odškodnění přizpůsobit okolnostem konkrétního případu. Ústavní soud je si vědom, že musí být při posuzování přiměřenosti odškodnění zdrženlivý a že stanovení výše náhrady nemajetkové újmy na zdraví v případě sporu náleží obecným soudům; jeho zásah nicméně vyloučen není. V minulosti již ostatně Ústavní soud vícekrát k zásahu přistoupil (srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 501/13, sp. zn. IV. ÚS 3122/15 či sp. zn. III. ÚS 3025/22).

V. B

Použití obecných východisek na případ stěžovatele

24. Obecné soudy ve stěžovatelově věci rozhodovaly o jeho nároku na náhradu újmy na zdraví. Peněžitá náhrada přitom představuje primární způsob náhrady újmy na zdraví, vzhledem k obvyklé nemožnosti uvedení člověka do původního stavu. Peněžitá náhrada reálně odpovídající újmě na zdraví je pojmově vyloučena [shodně Doležal, T., Melzer, F. § 2958 (Náhrady při ublížení na zdraví a při usmrcení) in Melzer, F., Tégl, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX, § 2894–3081. 1. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 998, bod 29]. Poškozeným je proto možné přiznat toliko odškodnění v penězích, které má plně vyvážit způsobenou újmu. To platí tím spíše pro újmu, která byla stěžovateli způsobena ozbrojenými složkami režimu, jehož hodnoty nebyly slučitelné s demokratickým právním státem (k formální kontinuitě, ale hodnotové diskontinuitě právního řádu České republiky s komunistickým režimem viz nálezy sp. zn. Pl. ÚS 19/93 ze dne 21. 12. 1993).

25. Stěžovateli byla způsobena v listopadu roku 1988 újma příslušníky státních ozbrojených složek. Podle lékařské zprávy o bodovém ohodnocení úrazu ze dne 23. 11. 1988, vypracované MUDr. Š. dne 4. 2. 2021 (ve spise na č. 1. 13), byly stěžovateli způsobeny oděrky horních končetin (20 bodů), podvrtnutí krční páteře (20 bodů), podvrtnutí palce pravé ruky (5 bodů), zlomenina palce levé nohy (30 bodů) a akutní stresový syndrom potvrzený psychiatrickým pracovištěm (200 bodů).

26. Lékař stěžovatelovu újmu ohodnotil 275 body, přičemž v roce 1988 platný předpis (vyhláška č. 32/1965 Sb.) stanovil hodnotu bodu na 15 Kč; prostým součinem uvedených čísel lze dospět k hodnotě 4 125 Kč. O přiměřenosti výše stěžovateli přiznaného odškodnění je nicméně nutné – podle názoru Ústavního soudu – uvažovat i v dalších a širších souvislostech,

a to okolnostech, za kterých k újmě došlo i k tomu, kdy stěžovatel svůj nárok uplatnil. Proto se bylo třeba vypořádat s argumentem obvodního soudu, který uvedl (v odst. 10 napadeného rozsudku), že stěžovatel po desetiletí nehájil svá práva řádně a že by bylo v rozporu s dobrými mravy, aby vycházel z úpravy platné ke dni vyhlášení rozsudku. Rozhodným okamžikem pro určení, jaká hmotněprávní úprava se má při náhradě újmy použít, je totiž okamžik porušení povinnosti (nikoli až vznik škody samotné či třeba její vyčíslení v penězích).

27. Ústavní soud předně uvádí, že vzhledem k výše zmíněnému politickému charakteru stěžovatelem spáchaného deliktu (řeceno slovy důvodové zprávy k zákonu o soudní rehabilitaci) mohl stěžovatel o odškodnění své osoby uvažovat nejdříve až po změně politických poměrů v České republice v průběhu 90. let minulého století (srov. závěry Ústavního soudu v nálezu sp. zn. III. ÚS 3025/22).

28. Ke skutečně reálnému a úspěšnému uplatnění odškodnění přitom byla nutná nejen existence pozitivního práva zakotvujícího hmotněprávní i procesněprávní nástroje, jak se takového nároku domoci, ale též reálná změna společenské konstelace. Jedna věc totiž je, zda existuje právní předpis odškodnění (rehabilitaci) umožňující, a jiná věc je, zda a jak je takový předpis v praxi uplatňován a naplňován. Ústavní soud přitom v této souvislosti při řešení jiného případu, vztahujícího se též k odčinění škody na zdraví (tehdy způsobené zdravotnickým zařízením) rovněž vzniklé v období změny společenských poměrů v 90. letech minulého století, mimo jiné konstatoval, že uplatnění nároku vázaného na poškození zdraví bylo v té době deformováno celkovým pohledem na jednotlivce (a to jak z pohledu hodnocení jednotlivce na sebe samého, tak i z pohledu nazírání společnosti na jednotlivce). Zájmy a potřeby jednotlivce byly dřívější (předlistopadovou) optikou hodnoceny toliko jako prostředek jiných cílů; teprve později docházelo k tomu, že veřejná moc začala jednotlivce a ochranu jeho zájmů vnímat jako smysl a důvod své existence (primát jednotlivce před státem). Řeceno jednoduše, k uplatnění nároku souvisejícího s odškodněním bezpráví způsobeného totalitní mocí bylo kromě existence pozitivního práva nutno překonat též zažitou a všudypřítomnou představu o nedotknutelnosti státní moci [srov. k tomu výslovně nálezy sp. zn. IV. ÚS 262/10 ze dne 16. 9. 2010 (N 198/58 SbNU 749)].

29. Z veřejně přístupných údajů, zpracovávaných Českým statistickým úřadem [srov. k tomu ČSÚ. Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanců v nár. hospodářství ČR (bez podlim. ek. subjektů) podle odvětví za období let 1993 až 2009. (online). (cit. 2024-05-06). Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-vy42dggohg>], se dále podává, že průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanců v národním hospodářství postupně dosahovala (ve svém úhrnu) těchto hodnot: 5 904 Kč v roce 1993, 7 004 Kč v roce 1994, 8 307 Kč v roce 1995, 9 825 Kč v roce 1996, 10 802 Kč v roce 1997, 11 801 Kč v roce 1998, 12 797 Kč v roce 1999, 13 594 Kč v roce 2000, 18 940 Kč v roce 2005 a 24 242 Kč v roce 2009.

30. Hájit-li by si stěžovatel svá práva dříve (tedy nikoliv např. až v roce 2021, kdy bylo vydáno rozhodnutí o stěžovatelově účasti na soudní rehabilitaci), mělo by i odškodnění stěžovateli přiznané na základě pro věc relevantního znění vyhlášky č. 32/1965 Sb. mnohem větší reálnou hodnotu. Ve srovnání s údaji o hrubé průměrné mzdě to ale znamená, že bylo-li v rámci řízení, z něhož vzešla ústavní stížnost napadená rozhodnutí, stěžovateli přiznáno odškodnění ve výši 4 125 Kč, obdržel bez ohledu na další ekonomické ukazatele (jako je například inflace), ekvivalent 70 % průměrné hrubé měsíční mzdy (vztaheno k roku 1993), resp. 30 % ve vztahu k roku 2000 či 17 % ve vztahu k roku 2009. Rovněž z tohoto pohledu proto podle Ústavního soudu nelze – vzhledem k okolnostem, při nichž k poškození zdraví

stěžovatele došlo – stěžovateli přiznanou částku považovat za přiměřenou, a klást stěžovateli k tíži, že svá práva hájil až po uplynutí delší doby, ve které došlo ke změně společenských poměrů a pohledu na odškodňování újmy způsobené státem. Ústavní soud se tedy domnívá, že onen časový odstup, s nímž stěžovatel přistoupil k realizaci ochrany svých práv – byť jej nelze pominout – nemůže být při určení přiměřené výše odškodnění výlučně určující.

31. Okolnosti, za kterých k újmě došlo, lze podle Ústavního soudu považovat za zcela mimořádné. Újma byla stěžovateli způsobena příslušníky bezpečnostních složek státu po stěžovatelově jednání, které Okresní soud v Pardubicích (v usnesení sp. zn. 2 Nt 1131/2020 ze dne 28. 1. 2021 o účasti stěžovatele na soudní rehabilitaci ve vztahu k omezení jeho osobní svobody ve dnech 23. a 24. 11. 1988) popsal jako politickou demonstraci odporu proti komunistickému režimu. Stěžovatel a jeho rodina přitom zažívali ze strany komunistického režimu dlouhodobou perzekuci, projevující se i nezákonným odnětím svobody a násilím (z lékařských zpráv z roku 1988 plyne, že stěžovatel uváděl např. poranění krční páteře po ráně pendrekem u přechozí vazby – srov. lékařská zpráva na č. 1. 8). Dále, jak plyne z usnesení Okresního soudu v Pardubicích, „bylo prokázáno, že navrhovatel [stěžovatel] měl z příslušníků StB zcela důvodný strach, neboť cca 7 měsíců před projednávaným incidentem zemřel ve Věznici v Hradci Králové jeho bratr P. W., taktéž účastník aktivního odporu proti komunistickému totalitnímu systému“. Stěžovatelovo zranění tak provázely zcela mimořádné okolnosti, nešlo tedy o běžný úraz, např. při nehodě, při práci apod. Při rozhodování o náhradě v případech, kdy zasáhl do tělesné a duševní integrity člověka stát, je princip plné náhrady újmy významný také z toho důvodu, že do roku 2014 to byla právě moc výkonná, jejíž úvaha by rozhodovala o hodnotě „bodu“ i „bodovém ohodnocení“ různých újem. Stát, prostřednictvím moci výkonné, tedy újmu stěžovateli způsobil (např. jako v případě stěžovatele zlomením palce) a zároveň určil, jaká je náhrada za takové zranění.

32. Zároveň nelze přisvědčit Nejvyššímu soudu, že by mimořádné okolnosti popsané Ústavním soudem v nálezu sp. zn. III.ÚS 3025/22 nebyly srovnatelné se skutkovými okolnostmi v projednávané věci (srov. odst. 10 napadeného usnesení Nejvyššího soudu). Zranění stěžovatele totiž provázely zcela mimořádné okolnosti (viz výše), byl zraněn v souvislosti s vyjádřením odporu proti komunistickému režimu, přičemž nešlo o běžný úraz, ale o násilí ozbrojených složek státu (shodně jako v případě stěžovatele postřeleného bezpečnostními složkami ve věci III. ÚS 3025/22).

33. V kontextu snahy o očištění křivd páchaných předchozím režimem nelze dospět k závěru, že náhrada pro stěžovatele způsobená násilím ozbrojených složek moci výkonné při nezákonném zatčení a násilné hospitalizaci v psychiatrické nemocnici, přiznaná obvodním soudem byla přiměřená. Přiznaná náhrada za výše popsané psychické i fyzické utrpení a zranění tak ve stěžovatelově věci nemůže představovat částku 4 125 Kč, takovou částku vzhledem k mimořádným okolnostem stěžovatelovy věci nelze považovat za spravedlivé odškodnění. Rozhodnutí pak může působit, byť i nezáměrně, z pohledu stěžovatele až jako výsměch jeho ústavně zaručeným právům, nikoliv jako kompenzace (zahrnující satisfakci) za nezákonný a brutální zákrok totalitního státu proti projevu politické demonstrace vůči komunistickému režimu. Lze dodat, že formalistická aplikace a hodnocení okolností jako „nemimořádných“ může vést k další újmě poškozených.

34. Bylo věcí státu, aby po roce 1989 byla upravena rehabilitační pravidla tak, aby se stěžovatel a další občané perzekvovaní totalitním režimem nemuseli dočkat rehabilitace až po více než 30 letech od pádu komunistického režimu. To, že se tak stalo, nelze přičítat k tíži stěžovateli a přiznat mu náhradu nemajetkové újmy v takto „cynicky“ nízké výši. Jak již bylo

uvedeno výše, i podle vyhlášky č. 32/1965 Sb. bylo možné navýšit výši odškodnění za prokazatelně vzniklou újmu na zdraví. Pokud mají dnes soudy stále postupovat podle dávno neúčinné vyhlášky, měly by postupovat tak, aby se stěžovatel mohl domoci důstojného odčinění újmy vzniklé zásahem do jeho absolutního práva na ochranu zdraví a plné náhrady i v kontextu toho, co by bylo v podobných případech policejního násilí přiznáváno podle právní úpravy účinné ke dni rozhodování. Bylo na soudech, aby hledaly cestu k důstojnému odčinění újmy vzniklé v důsledku protiprávního jednání totalitního režimu – a naopak nehledaly důvody pro rozhodnutí nepřipustně formalistické.

V. C Závěr

35. Ústavní soud ve světle všech uvedených hledisek dospěl k závěru o protiústavnosti napadených rozhodnutí. Výše odškodnění přiznaného obvodním soudem je ve zjevném a extrémním nepoměru k závažnosti újmy, která stěžovateli byla způsobena v příčinné souvislosti se zraněním provázejícím jeho nezákonné zatčení. Částku přiznanou v nynější věci lze označit za zcela nepřiměřeně nízkou a rozpornou s principem plné náhrady újmy. Tím bylo porušeno základní právo stěžovatele na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí podle čl. 7 odst. 1 Listiny. Zároveň bylo porušeno stěžovatelovo právo na soudní ochranu, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy. Obecné soudy, byť postupovaly podle staré právní úpravy, měly vícero možností, jak stěžovateli přiznat spravedlivou výši odškodnění, aniž by se musely odchýlovat od zákona či vytvářet jiné „tvůrčí“ řešení.

36. Věc se vrací k projednání před obecnými soudy, které budou povinny při novém rozhodování respektovat závazné právní názory Ústavního soudu z tohoto nálezu. O odškodnění stěžovatele musí být rozhodnuto tak, aby výsledná částka vyhovovala ústavnímu principu plné náhrady újmy, tedy aby skutečně odrážela újmu, která stěžovateli byla způsobena.

37. S ohledem na všechny uvedené důvody tedy Ústavní soud přistoupil podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ke zrušení ústavní stížnosti napadených rozhodnutí či napadených výroků rozhodnutí.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 17. června 2024

Jan Wintř
předseda senátu